
Särmikäs Snellman

**Marja Jalava: J.V. Snellman.
Mies ja suurmies. Tammi
2006. 357 s.**

■ Snellmanin viimevuotinen 200-vuotisjuhla tuotti monipuolisen kirjasadon. Snellmania on haluttu muistaa matkakirjailijana, filosofina, talousajattelijana, valtiomiehenä sekä suomalaisuusliikkeen ja sivistyksen rakentajana. Marja Jalavan teos on yksi näistä juhluvuoden julkaisuista. Se on suurelle yleisölle tarkoitettu yleisesitys, jossa Jalava kartoittaa monivivahteisesti Snellma-

nin tuotantoa ja toimintaa. Kirjan otsikko lupaa ehkä enemmän kuin tekijä pystyy toteuttamaan, sillä painopiste on kuitenkin siinä prosessissa, miten oppositiomies päätyi vallan kabinetteihin. Tosin lukija saa kurkistaa Snellmanin yksityisempäänkin puoleen, kun kerrotaan esimerkiksi *lemmenhoukan*, Snellmanin kosiopuuhista.

Takakannen esittelyteksti kiteyttää Jalavan näkökulman: sen mukaan kirjassa seurataan kehitystä, jossa ruotsinkielisestä pojasta sukeutui suomalaisuusliikkeen aatteellinen johtaja, vaikeaselkoisesta filosofista teräväsanainen julistaja, oppositiomiehestä vallan kabineteissa viihtyvä keisarin luottohenkilö – miten miehestä tuli suurmies. Lopputulos määrittelee siis tulkintahorisontin. Samalla se osoittaa, että Snellmanista on vaikea kirjoittaa tuoreesti ja ilman jälkiviisauden painolastia.

Jalavan teos on silti monella tapaa ansiokas. Siinä näkyy hyvä perehtyneisyys Snellmanin tuotantoon ja tutkittavaan aikakauteen. Lisäksi Jalava osaa ilmaista asiansa selkeästi ja sujuvasti, joten Snellmanin koukeroisetkin ajatusmallit ovat saaneet selkokielisen muotoilun. Suotta ei ole Jalavaa palkittu vuonna 2003 Historiallisen Aikakauskirjan tunnustuspalkinnolla hyvästä kirjoittamisesta. Teoksen rakenne on kronologinen, lapsuudesta Snellmanin jälkimaineeseen etenevä kuten elämäkerroissa on yleensä tapana tehdä. Snellmanin elämänvaiheet käydään pääpiirteissään läpi, mutta suurimman huomion saavat Snellmanin filosofiset tekstit ja

kansallinen ohjelma, jotka ovat pohjustaneet hänen maineensa kansallisfilosofina. Kirjan loppupuolella tarkastellaan Snellmanin toimia valtiomiehenä mutta myös Snellmanin herättämiä vastareaktioita, jotka lopulta pudottivat hänet pois senaatista. Snellmanin räyhäkkä esiintyminen kiistatilanteissa toi hänelle monia vastustajia samoin kuin hänen omavaltainen ja määräilevä tyyliensä asioiden hoitamisessa.

Parhaimmillaan Jalava on analysoidessaan Snellmanin ajattelun ristiriitaisuuksia ja katvealueita. Snellmanin mukaan maailma oli jatkuvassa muutoksen tilassa, mutta muutos ei koskenut kaikkia ihmisryhmiä. Snellmanin hierarkkiseen ajatteluun ja yhteiskuntamalliin ei sopinut naisvapautus eikä alempien kansanryhmien oikeus esiintyä poliittisina toimijoina. Jalava tulkitseekin snellmanilaisen kansallisajattelun pohjavireeksi yksiarvoisuuden ja totaalisuuden, minkä vuoksi kansallistahto ei voinut jakaantua useampaan toisistaan poikkeavaan, mutta yhtä oikeutettuun näkökantaa. Siten kansallisten pyrkimysten tulkeiksi kelpasivat vain yhteiskunnan parhaat pojat, jotka pystyivät ilmaisemaan kansan etua. Heidät voitiin kohoittaa tietynlaiseksi *etujoukoksiksi* ja yhteisen hyvän määrittelijöiksi. Snellmanin monisärmäisyyttä kuvastaa se, että konservatiivisten näkemysten vastapainoksi hänen ajattelunsa on katsottu sisältävän jopa vallankumouksellisiakin piirteitä, koska Snellman korosti aktiivista toimintaa maailman muuttamiseksi ja elinehtojen parantamiseksi.

Toinen kiinnostava kysymys on Snellmanin nousu suomalaismielisten ylioppilaiden aatteelliseksi johtajaksi. Suoritettuaan kandidaatin tutkinnon Snellman meni 1830-luvulla mukaan yliopistopoliitikkaan toimiessaan Pohjalaisen osakunnan kuraattorina. Näin hän alkoi nopeasti saada mainetta akateemisen nuorison aatteellisena johtajana. Snellmanin käsitys yliopistosta oli vahvasti idealistinen, kun hän korosti yliopistoa nimenomaan sivistyslaitoksena. Tämäkin voitiin silti tulkita yhteiskuntarauhalle vaaralliseksi, koska ylioppilaita pidettiin lähtökohtaisesti epäilyttävinä ja kumoukselliseen ajatteluun taipuvaisina.

Hegeliläiseen tapaan Snellman tulkitsee akateemisen vapauden perustuvan itsekuriiin. Niinpä hän osakunnan kuraattorina vaati ylioppilailta juoppotellun lopettamista, itsensä henkistä kehittämistä ja lojallisuutta hallitsijaa kohtaan. Snellmanin maine kansankiihottajana ja riitapukarina esti häntä saamasta professorinvirkaa 1840-luvun alussa, minkä jälkeen hän vetäytyi Kuopioon yläalkeiskoulun johtajaksi. Kuopion *karkotus* koitui kuitenkin onneksi Snellmanille, sillä *Saiman* perustaminen ja innokas lehtikirjoittelu kasvativat taas hänen kannattajajoukkoaan. Ylioppilaat matkustivat Kuopioon tervehtimään ihannoimaansa suomalaisuusmiestä, ja välillä kaupunki suorastaan kuhisi ylioppilaita niin, että sitä olisi joidenkin arvioiden mukaan voitu luulla yliopistokaupungiksi. Jalava sivuaa useissa kohdin Snellmanin saavutta-

maa suosiota yliopistonuorison piirissä, mutta tätä olisi voinut pohtia laajemminkin, sillä Snellmanin innokkaimmat kannattajat kuten myös hänen maineensa sekä henkilökulttuurinsa hyödyntäjät löytyivät tästä joukosta. Ilman ylioppilaiden tukea Snellman ei olisi noussut suomalaisuusliikkeen johtajaksi, samalla kun hänen ohjelmansa osoittautui hyvin käytökelpoiseksi monille kunnianhimoisille nuorille fennomaaneille.

Snellmanin akateemisella uralla oli monia takaiskuja. Jalava toteaaakin, että Snellman ei koskaan pystynyt irrottautumaan hegeliläisestä traditiosta eikä uudistamaan filosofista ajatteluaan, koska hän sai professuurin liian myöhään. Filosofina Snellman olisi ehkä unohtunut akateemisten tömyyrien joukkoon, mutta hänen muu toimeliaisuutensa ja pääsy keisarin luottohenkilöksi kohottivat hänet valtiomiesarjaan. Tässä tilanteessa Snellmanin konservatiivisuus osoittautui hyödylliseksi: hän ei muuttanut järjestelmäänsä eikä ajatustapojaan, joten yhteiskunnan liberalisoituessa Snellmanin järjestelmästä tulikin tukipilari konservatiiviselle ideologialle. Osa Snellmanin aikalaisista kritisoi häntä ankarasti takinkäänöstä, kun yhteiskuntakriitikko päätyi keisarin lojaaliksi tukijaksi ja tiukan valtiojärjestyksen puolustajaksi. Myös tutkijoille Snellmanin urakäänneet ovat aiheuttaneet päänvaivaa: jotkut ovat tehneet selvän eron nuoren Snellmanin muutoshakuisten ja yhteiskuntakriittisten näkemysten sekä vanhan Snellmanin valtiokeskeisyyden ja vallitsevan

maailmanjärjestyksen puolustamisen välille. Snellmanin perinnössä on siis riittänyt puimista.

Jalava rakentaa tasapainoisen kokonaistulkinnan Snellmanin ajattelusta ja toiminnasta. Elämäkertureilla on usein taipumus korostaa tutkittavan henkilön ainutlaatuisuutta ja merkittävyyttä, mutta Jalava luo Snellmanille toimivat mittasuhteet kontekstualisoideaan hänen toimintaansa sekä Euroopan tilanteeseen että suomalaiseen 1800-luvun nationalismiprojektiin. Lisäksi Jalava ristivalottaa osuvasti Snellmanin järjestelmän sisäisiä jännitteitä. Tai kuten Jalava teoksensa viimeisellä sivulla vielä toteaa, pakko ja vapaus ottavat Snellmanin ajattelussa alati mittaa toisistaan.

Anne Ollila